

**Jämsän ja Jämsänkosken kaupunkien
vammaispoliittinen ohjelma vuosiksi
2007-2009**

TIIVISTELMÄ

Jämsän ja Jämsänkosken kaupunkien yhteisen vammaispoliittinen ohjelman vv. 2003 – 2006 tarkoituksena oli, että se ei jää kertaluonteiseksi asioiden toivomuslistaksi.

Vammaispoliittinen ohjelma on työkalu, joka ohjaa päätösten suuntaa, jonka tavoitteiden toteutumista seurataan ja joka päivitetään ajan tasalle ohjelmakauden lopussa. Jämsän ja Jämsänkosken kaupunkien yhteinen vammaispoliittinen ohjelma on päivitetty vammaisneuvoston johdolla kevään ja syksyn 2007 aikana. Vammaisneuvosto esittää vammaispoliittisen ohjelman vv. 2007- 2009 kaupunginhallitusten hyväksyttäväksi ja sen jälkeen käytettäväksi kaupungeissa tavoiteohjelmalla, jota kaikki eri hallintokunnat ja seudun toimijat omalta osaltaan toteuttavat.

Vammaispoliittinen ohjelma on työkalu, jonka avulla kaupunkien on mahdollista toteuttaa vammaispalvelulain ja muiden lakien velvoitteita, joiden avulla lisätään eri tavoin vammautuneiden henkilöiden mahdollisuuksia selviytyä elämässään itsenäisesti. Kunnan yleisten palvelujen tulee soveltua myös vammaisille henkilöille. Vammaisille tarkoitettuja palveluita ja tukitoimia tulee järjestää sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Ohjelman tavoitteena on seudun asukkaiden yhdenvertaisuus ja vammaispalveluiden yhtäläinen saatavuus. Ohjelman tavoitteena on vahvistaa ja lisätä julkisen sektorin, kolmannen sektorin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon välistä yhteistyötä.

Ohjelmaa laadittaessa on ohjaavina asiakirjoina pidetty Jämsän ja Jämsänkosken kaupunkien vammaispoliittista ohjelmaa 2003 – 2006 ja valtioneuvoston vammaispoliittisen selonteon tausta-aineistoa (STM 2006:23).

Edellisen vammaispoliittisen ohjelman tavoitteiden toteutumista kartoitettiin eri hallintokunnilta kesän ja syksyn 2006 aikana. Hallintokunnilta tulleiden lausuntojen, kuntalais- ja järjestöaloitteiden sekä vammaisneuvoston ehdotusten pohjalta on laadittu uudet toimenpide-ehdotukset vv. 2007-2009. Vammaisneuvoston toimenpide-ehdotukset, ehdotukset toteuttajista ja seurantataavasta/ -aikataulusta on koottu ohjelman loppuun taulukoksi.

Jämsässä 10.10.2007

Leila Rutanen
vammaisneuvoston sihteeri

TIIVISTELMÄ

JOHDANTO	4
<i>JÄMSÄN JA JÄMSÄNKOSKEN VAMMAISNEUVOSTO</i> -----	5
<i>VALTAKUNNALLINEN VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA</i> -----	5
<i>JÄMSÄN JA JÄMSÄNKOSKEN KAUPUNKIEN VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA</i> -----	6
LIIKUNTAESTEETTÖMYYS	7
<i>LIIKUNTAESTEETTÖMÄÄN RAKENTAMISEEN SITOUTUMINEN</i> -----	7
<i>KARTOITETTujen LIIKUNTAESTEIDEN POISTAMINEN</i> -----	7
<i>LIIKKUMISYMPÄRISTÖN RAKENTAMINEN JA KUNNOSSAPITO</i> -----	8
KULTTUURI, VIRKITYS JA LIIKUNTA	9
SOSIAALITURVA JA TUKITOIMET	10
<i>VALTAISTUMINEN</i> -----	10
<i>PALVELUSUUNNITELMA JA PALVELUOHJAUS</i> -----	10
<i>PERUSTARPEET</i> -----	11
<i>ASUMINEN</i> -----	11
<i>ITSELLISYYS</i> -----	12
<i>TUKITOIMET</i> -----	13
TERVEYDENHUOLTO, KUNTOUTUS JA KUNTOUTUSOHJAUS	14
MUUT PALVELUT	16
<i>PÄIVÄHOITO</i>	
<i>Esiopetus</i> -----	16
<i>KOULUTUS</i> -----	17
<i>Peruskoulu</i> -----	17
<i>Ammatillinen koulutus</i> -----	18
<i>TYÖ- JA PÄIVÄTOIMINTA</i> -----	19
<i>TYÖELÄMÄ</i> -----	21
<i>YRITTÄJYYS</i> -----	22
EHDOTUSTEN YHTEENVETO, TOTEUTTAJAT, AIKATAULU JA SEURANTA	233
LIITTEET	333
- <i>Liikuntaesteettömyys kartoitus</i>	
- <i>Vammaisneuvoston lausuntopyynnöt</i>	
- <i>Hallintokuntien lausunnot vammaispoliittisen ohjelman vv.2003-2006 toteutumisesta</i>	
- <i>Vammaisneuvoston vastineet eri hallintokunnille</i>	

JOHDANTO

Vammaiset henkilöt mielletään usein virheellisesti yhdeksi yhtenäiseksi ryhmäksi. Käytännössä vammaisten jokapäiväiseen elämään vaikuttavat monessa tapauksessa täysin toisistaan poikkeavat rajoitteet. Vammaisuuden muotoja ja asteita on lukuisia. Joillakin vammaisuus on synnynnäistä, toisella onnettomuuden tai sairauden seurausta. Joku tarvitsee apua ja tukea ympärivuorokauden kun taas toinen tarvitsee tukea ja ohjausta, mutta selviytyy arjesta suhteellisen itsenäisesti. Jämsän ja Jämsänkosken vammaispoliittisessa ohjelmassa on pyritty huomioimaan eri vammaisryhmien tarpeet.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisessa nähdään kaksi perusedellytystä: syrjimättömyys ja tarpeelliset vammaisia henkilöitä valtauttavat lisätoimet. Vammaispolitiikan visiona on *yhteiskunta kaikille*. Tämä tarkoittaa, että kaikilla ihmisillä on sekä yhdenvertainen oikeus että tosiasiallinen mahdollisuus toteuttaa näitä oikeuksia. Kansainvälisessä vammaispolitiikassa osallistumisoikeuden ja osallisuuden periaate on erityisen keskeinen. Etenkin julkisten tilojen, palvelujen ja hankintojen tekeminen esteettömyysperiaatteen mukaisesti on monilla foorumeilla säädetty tai vahvasti suositeltu periaate. Yhteisen toimintaympäristömme tulee olla sellainen, että jokainen voi osallistua toimintaan tasa-arvoisesti kaikilla elämän osa-alueilla. Saavutettavuus syntyy, kun poistamme ympäristöstämme mahdollisimman monet liikkumisen, näkemisen, kuulemisen ja ymmärtämisen esteet.

Yhdistyneet kansakunnan eli YK on hyväksynyt yleiskokouksessaan 13.12.2006 vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen. Tämä vammaissopimus korostaa, että vammaisilla ihmisillä on oltava samat oikeudet kuin muilla. Vammaissopimuksen tärkein viesti onkin, että vammaisia ei saa kohdella eri tavoin kuin muita ihmisiä. Vammaisia ja vajaakuntoisia koskevia säädöksiä on useissa eri laeissa. Osa on erityislakeja kuten laki kehitysvammaisten erityishuollosta (23.6.1977/519) sekä laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (3.4.1987/380). Lisäksi vammaisten ja vajaakuntoisten asemaa koskevia säädöksiä on mm. sairausvakuutuslaissa, sosiaalihuoltolaissa, laissa kuntouttavasta työtoiminnasta sekä laissa sosiaalisista yrityksistä. Käytännössä lainsäädäntö on kirjavaa ja se aiheuttaa tulkinta vaikeuksia sekä epä tietoisuutta.

Huhtikuussa 2005 valmistui STM:n nimeämän selvityshenkilön Erkki Paaran selvitystyön raportti ”Vammaispalveluiden järjestäminen ja osaaminen – selvitys vammaislakien yhdistämisestä”. Selvitystyön esityksen ydin on yhteiseen vammaispalvelulakiin siirtyminen. Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee vammaispalvelulain ja kehitysvammalain yhteensovittamista. Lakien yhteensovittaminen on suuri hanke ja se tulee kestävänsä vuosia. Vammaispoliittisessa selonteossa (STM, selvityksiä 2006:23) esitellään laajasti eri hallinnonalojen vammaispoliittisia linjauksia, lainsäädäntötilannetta, vammaispoliittisia toimenpiteitä, kehittämishaasteita sekä vammaiskysymyksistä tehtävää yhteistyötä. Jämsän ja Jämsänkosken vammaispoliittinen ohjelma päivitettiin uutta lainsäädäntöä ja mahdollista kuntaliitosta silmällä pitäen vain vuosille 2007 - 2009.

Jämsän ja Jämsänkosken vammaisneuvosto

Jämsän ja Jämsänkosken kaupungeilla on ollut yhteinen vammaisneuvosto vuoden 2000 alusta lähtien. Tätä ennen molemmissa kaupungeissa toimi oma vammaisneuvosto parikymmentä vuotta. Yhteinen vammaisneuvosto koostuu viidestä vammaisjärjestön edustajasta. Lisäksi neuvostoon kuuluu Jämsän ja Jämsänkosken kaupunginhallitusten ja sosiaalilautakuntien edustajat.

Vammaisneuvoston tehtävät:

- 1) Vammaisneuvoston tehtävänä on edistää vammaisten tasa-arvoista osallistumista yhteiskunnan toimintoihin.
- 2) Tehdä aloitteita ja esityksiä vammaisasioiden kaupungin hallintokunnille ja muille viranomaisille.
- 3) Seurata vammaishuollon kehitystä Jämsän ja Jämsänkosken kaupungeissa.
- 4) Antaa lausuntoja suunnittelijoille ja päätöksentekijöille vammaisia koskevissa asioissa.
- 5) Seurata ja valvoa päätöksentekoa ja päätösten toimeenpanoa vammaisasioiden osalta.
- 6) Vammaispoliittinen ohjelman päivityksestä vastaaminen

Jotta vammaispoliittisen ohjelman tavoitteet niihin sisältyvine neuvotteluineen ja tiedottamisineen olisi mahdollista toteuttaa, tarvitsee vammaisneuvosto varoja toimintaansa.

Ehdotus:

Vammaisneuvosto seuraa vammaispoliittisen ohjelman tavoitteiden toteutumista ja vastaa vammaispoliittisen ohjelman päivityksestä

Vammaisneuvoston toimintamahdollisuuksia parannetaan varaamalla talousarvioihin riittävästi rahaa neuvoston kuluihin, joita aiheuttavat erilaiset neuvottelut ja tiedotustoiminta. Vammaisneuvoston edustajien eri hanketyöryhmiin osallistumisesta aiheutuvia kustannuksia tulisi korvata (esim. matkakorvaus).

Valtakunnallinen vammaispoliittinen ohjelma

Suomessa Valtakunnallinen vammaisneuvosto on laatinut vammaispoliittisen ohjelman ”Kohti toimivaa yhteiskuntaa kaikille” jo vuonna 1995. Se perustuu YK:n vuonna 1993 hyväksymiin yleisohjeisiin vammaisten ihmisten mahdollisuuksien yhdenvertaistamisesta. Niiden mukaan valtioiden on huolehdittava siitä, että vammaisuutta koskevat asiat sisällytetään kaikkeen päätöksentekoon.

Valtakunnallisen vammaispoliittisen ohjelman tavoitteena on edistää vammaisten itsenäistä elämää, tasavertaisia mahdollisuuksia ja osallistumista yhteiskuntaan sen täysivaltaisina jäseninä. Valtaistumisen kautta jokaisella vammaisella ihmisellä on mahdollisuudet hyvään ja mielekkääseen elämään hänen omista kyvyistään ja erityisominaisuuksistaan sekä tarpeistaan ja tavoitteistaan lähtien. Nämä tavoitteet saavutetaan vammaisten henkilöiden omatoimisuutta ja päätäntävaltaa lisäämällä sekä osallistumisen fyysisiä, asenteellisia ja kommunikointiin liittyviä esteitä poistamalla. Yhtenä tavoitteena on myös lujittaa ja lisätä julkisen sektorin ja vammaisneuvoston sekä vammaisjärjestöjen yhteistyötä.

Kun valtakunnallinen vammaispoliittinen ohjelma lähetettiin kuntiin, kehotti valtakunnallinen vammaisneuvosto samalla käynnistämään kuntatason vammaispoliittisten ohjelmien laatimisen.

Suomalaisessa vammaispolitiikassa on otettu merkittäviä edistysaskeleita viimeisen 10 vuoden aikana. Valtakunnallinen vammaispoliittinen ohjelma vuodelta 1995 on omalla tavallaan jäntevöittänyt valtakunnallista vammaispoliittista toimintaa. Se on lisännyt viranomaisten ja järjestöjen välistä yhteistyötä sekä turvannut vammaisten perustoikeuksia lainsäätö uudistusten myötä.

Jämsän ja Jämsänkosken kaupunkien vammaispoliittinen ohjelma

Kunnallinen vammaispoliittinen ohjelma on kunnanvaltuuston (kaupunginvaltuuston) hyväksymä tavoiteohjelma, jonka toteuttamiseen kaupunkien eri hallinnonalat pyrkivät. Vammaispoliittinen toiminta ymmärretään jossain määrin edelleen ainoastaan sosiaali- ja terveysalan toiminnaksi. Yksistään sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteillä vammaisille henkilöille ei kuitenkaan pystytä varmistamaan itsenäistä selviytymistä eikä perustuslain takaamia oikeuksia.

Vammaispalvelulain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Laki velvoittaa kunnan huolehtimaan siitä, että kunnan yleiset palvelut soveltuvat myös vammaiselle henkilölle ja että vammaisille tarkoitettuja palveluita ja tukitoimia järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Vammaispalvelulaki asettaa tämän koko kaupungin kaikkien hallinnonalojen tehtäväksi. Vammaispoliittinen ohjelma on kaupungin työkalu, joka kertoo, minkälaisiin tavoitteisiin kaupunki sitoutuu toteuttaessaan vammaispalvelulain ja muun lainsäädännön asettamia tehtäviä.

Vammaispoliittisen ohjelman taustalla on vv. 2003-2006 ohjelma, joka laadittiin Jämsän kaupunginhallituksen 18.02.2002 nimeämän vammaispoliittista ohjelmaa valmistelevan työryhmän Aira Putkosen, Päivi Kumpusen, Katja Pohjoismäen (01.10.2002 alkaen Terhi Kettunen), Maritta Kivelän, Reino Laaksosen, Seija Ruukin ja Veijo Vimparin sekä Jämsänkosken kaupunginhallituksen 4.3.2002 Pirjo Lehtisen, Pekka Larinmäen, Leena Kråknäsin, Riitta-Liisa Rinnekankaan, Aarne Leppäsen, Timo Virtasen ja Leena Kuperisen toimesta. Terveystoimen edustajana työryhmässä oli Kaija Ahola.

Vammaispoliittisen ohjelman päivitystyöstä ovat v. 2007 vastanneet vammaisneuvoston pj. Jari Mäkinen, vara pj. Timo Virtanen, vammaisneuvoston järjestöjen jäsenet: Aino Mäyränen, Risto Skyttä ja Seija Ruukki, kaupungin hallituksen edustajat Pia Wahlman ja Helena Salminen sekä sosiaalilautakuntien edustajina Leena Kuperinen ja Leila Rutanen. Nyt työryhmä on saanut esityksensä Jämsän ja Jämsänkosken kaupunkien vammaispoliittiseksi ohjelmaksi vv. 2007-2009 valmiiksi ja esittää sen kaupunkien luottamuselimille hyväksyttäväksi.

Jämsän, Jämsänkosken, Kuoreveden, Koskenpään ja Länkipohjan esteettömyyskartoitukset on päivitetty ja saatettu sähköiseen muotoon. Esteettömyyskartoitukset on liitetty osaksi vammaispoliittista ohjelmaa. Kartoitukset löytyy www.jamsa.fi vammaispalveluiden sivuilta.

LIIKUNTAESTEETTÖMYYS

Liikuntaesteettömyyden rakentamiseen sitoutuminen

Tavoitteena on aikaansaada rakennusten ja alueiden suunnittelulla, rakentamisella sekä saneerauksella liikuntaesteetön toimintaympäristö. Suomen rakentamismääräys – kokoelmassa annetaan tarkempia säännöksiä liikuntaesteettömyyden rakentamisesta. Siihen sisältyy ympäristöministeriön antamat julkista rakentamista koskevat F1-määräykset sekä asuntorakentamista koskevat G1-määräykset vähimmäisnormeina liikuntaesteettömyyden rakentamisesta. Rakennustietosäätiö on julkaissut Esteetön rakennus ja ympäristö suunnitteluoppaan v. 1998. Siihen on koottu kaikkeen esteettömyyden rakentamiseen tarkoitettua mitoitusohjeistoa, piirroksia ja tietoja eri lähteistä. Osoitteesta www.ara.fi löytyy ARVI-asunnon arviointimenetelmä.

Uutta rakentamista koskevien rakennus- ja kaavoitussuunnitelmien tarkastaminen yhteistyössä paikallisen vammaisneuvoston ja alueen rakennusvalvonnan kanssa on ollut vammaisten tarpeiden toteutumisen kannalta merkittävää esim. Seppolan koulun, Hallin palvelutalon sekä Mäntykallion koulun yhteydessä. Näiden oman alansa asiantuntijatahojen hyvin toimivalla yhteistyöllä vältetään virheratkaisut, joiden korjaaminen vie aikaa ja varoja eikä aina ole edes mahdollista.

Ehdotus:

1. Jämsän ja Jämsänkosken kaupungit sitoutuvat tinkimättä noudattamaan edellä mainittuja maankäyttö- ja rakennuslakeja ja sen asetuksia sekä niitä koskevia vähintäänkin rakennusmääräysten miniminormien mukaista rakentamista. Näin saavutetaan esteetön ympäristö,

Lain määrittelemä liikuntaesteisyys nähdään laaja-alaisena, johon kuuluu muitakin erityisryhmiä kuin pyörätuolilla liikkuvat. Esim. aistivammaiset, vanhusväestö, rollaattorin tai keppien avulla liikkuvat, lastenvaunuja työntävät tai vaikkapa rullaluistimilla kulkevat henkilöt.

2. Kaupungit pyytävät vammaisneuvostolta lausunnon kaikissa julkisten rakennusten ja alueiden rakennussuunnitteluasioissa ja edustuksen em. asioita koskevissa suunnittelukokouksissa. Samalla tavalla suoritetaan vammaisneuvoston kuuleminen myös kaavoitusasioissa.

Kartoitettujen liikuntaesteiden poistaminen

Jämsän seudun vammaispolitiikan keskeisenä ajatuksena on luoda esteetön toimintaympäristö niin henkisellä kuin fyysisellä tasolla. Fyysisesti esteettömyyden toimintaympäristön toteutuminen edellyttää kaikkien vanhojen, jo olemassa olevien liikuntaesteiden korjaamista niin rakennuksista kuin muistakin liikunta- ja toimintaympäristöistä.

Esteettömyys kartoitus tehtiin ensimmäisen kerran jo 1980-luvulla. Uusi laajempi kartoitus Jämsän ja Jämsänkosken kaupunkien julkisten rakennusten sekä katujen risteysten

liikuntaesteistä tehtiin v. 2000-2001. Vuonna 2002 kartoitusta jatkettiin Hallin taajaman kartoituksella. Vuonna 2006 kartoitettiin länkipohjan taajama.

Jämsän, Jämsänkosken sekä Koskenpään, Längelmäen ja Hallin taajamien esteettömyyskartoitukset on päivitetty v. 2007 ja ne löytyvät ositteesta www.jamsa.fi/vammaispalvelut.

Esiin tulleiden liikuntaesteiden poistamisessa sekä tulevaisuudessa tapahtuvassa julkisessa rakentamisessa tulee noudattaa voimassa olevaa maankäyttö- ja rakennuslain esteettömän rakentamisen lainsäädäntöä. (MRL 5 §, 117 § 3 mom ja 167 § 2 mom sekä MRA 53 § Liikuntaesteetön rakentaminen).

Ehdotus:

1. Kaupungit varaavat vuosittain talousarviossa määrärahaa liikuntaesteiden poistamiseen Jämsän ja Jämsänkosken kaupunkien tiloista ja kaduilta. Vanhojen liikuntaesteiden korjaamiseksi tehdään ohjelma, jossa on vuosittain suunnitellut korjauskohteet ja tätä varten varataan määräraha kunnes kaikki kartoitetut esteet tulevat kokonaan korjatuiksi. Ns. normaaliasuntokannassa taataan olevaksi riittävä määrä esteettömiä asuntoja eikä niitä tule keskittää tai eristää tietyille alueille. Kaikkiin uustuotannon kerrostaloihin rakennetaan hissi.

Liikkumisympäristön rakentaminen ja kunnossapito

Esteetön liikkuminen edellyttää myös hyvää katujen, teiden, puistojen ja pihojen kunnossapitoa niin kesä- kuin talviaikoina.

Esteettömät liikuntareitit ja lähiliikuntapaikat tulisi merkitä (esim. info-taulu ja opasteet) julkisin varoin ylläpidetyillä ulkoilualueilla. Opasteista tulisi käydä selville, millaisille ryhmille reitti sopii, pääseekö sitä pyörätuolilla jne. Esteettömien liikuntareittien lähistöllä olisi oltava sähköpyörätuolin latauspisteet samoin kuin kaupungilla esim. torilla.

Ehdotus:

1. Kaupungit tekevät mallireittejä pyörätuolilla liikkuville ja liikuntaesteisille soveltuvia lähiliikuntapaikkoja. Mallireiteistä ja lähiliikuntapaikoista tulisi tiedottaa ja merkitä ne myös opasteilla.

KULTTUURI, VIRKITYS JA LIIKUNTA

Kulttuuri-, liikunta- ja virkistyspalvelujen perustana on niiden tarjoaminen kaikille kuntalaisille tasa-arvoisesti. Kunnan erityisliikuntapalvelujen tarjonta on melko laaja. Lapsille ja aikuisille järjestetään sekä ryhmä- että yksilöohjausta eri liikuntalajeissa. Yksilöohjausta tarjotaan rajoitetun työvoimaresurssin puitteissa. Erityisliikunnanohjaajan pitkäjänteinen ja ammattimainen ohjaus vaikuttaa merkittävästi toiminnan laatuun ja tuloksellisuuteen.

Kulttuuripalvelut soveltuvat suurelta osin kaikkien kuntalaisten käytettäväksi. Vammaisryhmät käyttävät kulttuuripalveluja useimmiten avustajan opastuksella, mutta palveluja käytetään myös omatoimisesti ilman avustajaa.

Kulttuuri-, liikunta- ja virkistyspalveluiden tulisi olla saavutettavissa liikuntaesteettömästi. Mikäli liikuntaesteettömyyttä ei voida taata, on palvelu oltava saavutettavissa avustettuna. Myös palvelujen saatavuus (esimerkiksi kuljetuspalvelut) on huomioitava kunnassa. Liikkumisesteettömyydestä on erikseen oma kappaleensa vammaispoliittisessa ohjelmassa eikä niihin tässä yhteydessä puututa tarkemmin.

Ehdotus:

- 1. Jämsän ja Jämsänkosken kaupungit vastaavat seudullisten erityisliikuntapalveluiden tuottamisesta ja tarjonnasta yhteistyössä alueen yrittäjien, yhdistysten ym. yhteistyötahojen kanssa.*
- 2. Vammaisten ihmisten osallistumisen mahdollisuuksia kulttuuri-, liikunta- ja virkistyspalveluihin parannetaan tarjoamalla kohtuuhintaisia ovelta- ovelle kuljetuspalveluja niille vammaisille henkilöille, joille niitä ei ole myönnetty subjektiivisena oikeutena..*
- 3. Kaupungit jatkavat kolmannen sektorin tukemista/ avustamista, jotta nämä voisivat tuottaa liikunta, kulttuuri ja virkistystoimintaa. Mm. kehitysvammaisten virkistys- ja liikuntatoiminta sekä aistivammaisten virkistystoiminta.*
- 4. Vammaisen henkilön avustajalle myönnetään ilmainen sisäänpääsy kaupungin järjestämiin tilaisuuksiin. Samaa käytäntöä suositellaan toteutettavaksi myös yhdistysten ja muiden tapahtumajärjestäjien tilaisuuksissa.*
- 5. Kulttuuri-, liikunta- ja virkistyspalveluista sekä tapahtumista tiedotettaessa käytetään eri tiedotuskanavia. Kohderyhmille sopivia tiedotuskanavia kartoitetaan ja parannetaan tiedottamisen tavoitavuutta edelleen. Tiedotukset ovat kaikille ymmärrettävässä muodossa ja niistä ilmenee mahdolliset vammaisryhmille tarjottavat erityisjärjestelyt.*
- 6. Kulttuuri-, liikunta- ja virkistyspalveluja suunnitellaan ja tarjotaan asiakaslähtöisesti yhteistyössä vammaisneuvoston kanssa. Esteettömyyttä kulttuuripalveluissa pyritään lisäämään tarjoamalla eri vammaisryhmille tarkoitettuja opastuspalveluita. Koulutettujen oppaiden palveluja pyritään saamaan toimimalla yhteistyössä muiden seutukuntien kanssa.*

SOSIAALITURVA JA TUKITOIMET

Valtaistuminen

Jokaisella vammaisella ihmisellä tulee olla mahdollisuus elää hyvää ja mielekästä elämää. Valtaistuminen (empowerment) -käsite pitää sisällään vammaisen ihmisen elämäntavan, jossa otetaan huomioon ihmisen kyvyt, erityisominaisuudet, tarpeet ja tavoitteet. Valtaistunut elämäntapa kannustaa omatoimisuuteen, itsenäiseen päätäntävaltaan ja osallistumiseen.

Palvelusuunnitelma ja palveluohjaus

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä vammaispalvelulaki velvoittavat laatimaan asiakkaille palvelusuunnitelman. Palvelusuunnitelma on väline, jolla kootaan yhteen jo käytössä olevat palvelut ja suunnitellaan tulevaisuutta sekä tarvittavia tukitoimia. Vammaisen henkilön omat ja perheen toiveet, mielipiteet sekä koetut tarpeet tulee aina ottaa palvelusuunnitelman pohjaksi. Palvelusuunnitelmia laadittaessa käytetään avun tarvekartoituksessa apuna arviointimenetelmiä esim. (www.paavo.fi).

Palvelusuunnitelmat tulee tarkistaa määräjain, jotta ne vastaavat olemassa olevaa tilannetta. Ajan tasalla olevat palvelusuunnitelmat antavat tärkeää tietoa myös päättäjille palvelujen suunnittelua ja talousarvion laadintaa varten. Tavoitteena on, että kaikille yhteiset sosiaali- ja terveyspalvelut soveltuisivat myös vammaisten henkilöiden käyttöön. Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisessä tulee näkyä henkilön elämänsä eri vaiheiden vaikutus palvelutarpeiden muuttumiseen.

Edellisen vammaispoliittisen ohjelman aikana kaikille asiakkaille laadittiin palvelusuunnitelma. Palvelusuunnitelmien ajan tasalla pitämisessä on ollut ongelmia. Järjestelmälliseen palvelusuunnitelmien tarkistukseen ei ole ollut riittävästi henkilöstöresursseja. Palvelusuunnitelmat on kuitenkin tarkistettu aina asiakkaan pyynnöstä.

Palveluohjaus on asiakaslähtöinen ja asiakkaan etua korostava työtapo, sillä tarkoitetaan sekä asiakastyön menetelmää (case management) että palveluiden yhteensovittamista organisaatioiden tasolla (service coordination). Palveluohjaus on menetelmä, jolla kootaan palvelut asiakkaan tueksi ja lievennetään palvelujärjestelmän hajanaisuuden haittoja. Palveluohjauksen tavoitteena on tunnistaa asiakkaan yksilölliset tarpeet ja järjestää asiakkaalle hänen tarvitsemansa palvelut ja tuki käytettävissä olevien resurssien avulla sekä siirtäytyä instituutio- ja tarjontakeskeisistä palveluista käyttäjä- ja kysyntäkeskeisiin palveluihin. Yksilökohtaisen palveluohjauksen keskeisin sisältö on neuvonta, koordinointi ja asianajo. Näihin liittyvät kiinteästi palvelujen tarpeen yksilöllinen arviointi, suunnittelu ja voimavarat. Palveluohjauksen tehtävänä on arvioida palvelujen tarve ja tehdä päätökset mahdollisimman lähellä käyttäjää sekä seurata asiakkaan tilanteen kehittymistä yhdessä hänen kanssaan. (Lähde. sosiaaliportti: www.sosiaaliportti.fi)

Jämsänkosken kaupungissa työskentelee yksi palveluohjaaja ja Jämsän kaupungissa palveluohjausta tekee vammaispalvelun johtaja ja osa-aikainen sosiaalityöntekijä. Jokaisella asiakkaalla tulisi olla nimetty palveluohjaaja, asiakkaan henkilökohtainen vastuu henkilö, joka tukee asiakasta ja hänen läheisiään oikeiden ja sopivien palveluiden valinnassa.

Jämsän kaupunki kehittää palveluohjausprosesseja ja -menetelmiä yhdessä muiden toimijoiden kanssa mm. Keski-Suomen ja pohjanmaan maakuntien verkostoituneessa vammaistyön kehittämissyksikkö-hankkeessa. (Lisätietoa: www.koske.jyu.fi, www.eskoonpalvelukeskus.fi)

Ehdotus:

Palvelusuunnitelma tehdään jokaiselle sitä tarvitsevalle.

Palvelusuunnitelma tarkistetaan määräajoin ja aina asiakkaan pyynnöstä.

Palveluohjausta kehitetään ja palveluohjauksen henkilöstöresursseja lisätään.

Perustarpeet

Ihmisen perustarpeita ovat toimeentulo, asuminen, työ tai koulunkäynti, oikeus yhteisyyteen ja huolenpitoon. Tarpeet painottuvat elämänkaaren aikana eri tavoin.

Suomalaisen toimeentulo ja elintaso perustuu ensisijaisesti palkkatyöhön. Toissijaisesti toimeentulo tulee sosiaalivakuutusten, kuten eläkkeen, kautta. Viimesijainen toimeentulon lähde on sosiaaliavustus. Vammaisten ja vajaakuntoisten henkilöiden oikeus työhön on hyväksytty yhdeksi työllisyyspolitiikan keskeiseksi päämääräksi.

Asuminen

Asumisen järjestäminen kuuluu kunnan järjestämisvelvollisuuden piiriin. Asunnon muutostyöt korvataan henkilölle, jolle liikkuminen tai muu omatoiminen suoriutuminen vakituisessa asunnossa tuottaa vamman tai sairauden vuoksi erityisiä vaikeuksia. Vammautuminen (missä iässä tahansa) voi luoda tarpeita muuttaa asumista jollakin tavalla. Asunnon muutostöillä tuetaan asumista omassa asunnossa ja lisätään omatoimisuutta ja päätösvaltaa jokapäiväisten asioiden hoitamisessa. Muutostöinä tehdään yksilöllisen tarpeen mukaan luiskia, ovien leventämisä, kaappien madaltamisia, keittiötilojen ja pesutilojen korjauksia ym. Muutostöiden tavoitteena on esteettömyys arkipäivän askareissa. Asuntoon voidaan myös asentaa kiinteästi arkipäivää helpottavia laitteita kuten hälytyslaitteita ja nostolaitteita. Jos muutostöillä ei saada vammaisen elämäntilanteesta toimivaa asuntoa, voi vaihtoehtona olla kokonaan uuden asunnon etsiminen.

Palveluasuminen tulee kyseeseen silloin, kun asunnon muutostyöt eivät riitä, vaan tarvitaan asumisen tukipalveluja. Vammaispalvelulain mukaista palveluasumista järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitsee toisen henkilön apua päivittäisissä toiminnoista suoriutumisessa jatkuvaluonteisesti, vuorokauden eri aikana tai muutoin erityisen runsaasti ja joka ei ole laitoshuollon tarpeessa. Palveluasumisen järjestämisessä tulee kuulla vammaisen omia toiveita. Palveluasuminen voidaan järjestää kotiin, palvelutalon tai tuetun asumisen asumispalveluna. Palveluasuminen voidaan järjestää omassa kodissa henkilökohtaisen avustajan, omaishoitajan ja/tai kotihoiton avulla.

Sosiaalihuoltolain mukainen kotihoito käsittää kotipalvelun ja kotisairaanhoidon. Kotipalveluilla tarkoitetaan asumiseen, henkilökohtaiseen hoivaan ja huolenpitoon, lasten hoitoon ja kasvatukseen sekä muuhun tavanomaiseen ja totunnaiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista ja niissä avustamista. Kotihoidon palvelut ovat kotona asuvalle vammaiselle merkittävä tuki, jonka avulla hän pystyy selviytymään itsenäisesti ja ovat todellinen vaihtoehto laitoshoidolle. Kotipalvelun ja omaishoidontuen saatavuuden lisääminen vähentää laitoshoidon tarvetta.

Omassa kodissa asumisen turvaaminen ei aina ole mahdollista ja tästä syystä kaupunkien tulee järjestää palveluasumista ja erilaisia asumispalveluita (tuettu, ohjattu, autettu ja tehostettu) niitä tarvitseville asiakkaille. Asumispalveluita järjestettäessä tulisi huomioida asiakkaan yksilölliset tarpeet ja pyrkiä asiakkaan niin halutessa järjestämään asumispalvelut lähipalveluperiaatteella. Tilapäisiä kotona asumista tukevia asumispalveluita tulisi järjestää ensisijaisesti lähipalveluperiaatteella.

Ehdotus:

Turvataan erilaisin tukitoimin asuminen omassa kodissa mahdollisimman pitkään. Jo rakentamisvaiheessa kiinnitetään huomiota, että inva-asuntoja on käytettävissä tarpeen mukaan.

Huolehditaan siitä, että kunnan yleiset palvelut esim. kotihoito soveltuvat myös vaikeavammaisille henkilöille. Vaikeavammaisella henkilöllä olisi halutessaan mahdollisuus saada kotiin tarvitsemansa palvelut kotihoidosta. Perustetaan Jämsän kotihoitoon keskuksen tiimi, josta kohdennetaan työpanosta myös vaikeavammaisille henkilöille.

Kaupungit järjestävät tulevaisuudessa riittävän määrän erilaisia asumispalveluita lähipalveluperiaatteella, asiakkaiden yksilölliset tarpeet huomioiden. Myös tilapäisten asumispalvelupaikkojen määrää lisätään Jämsän seudulla.

Itsellisyys

Itsemääräämisoikeus ja mahdollisuus osallistua ovat riippuvaisia esteettömästä ja sujuvasta liikkumisesta ja tarvittavien apuvälineiden ja avustajien saatavuudesta. Kuljetus- ja tulkkipalvelut kuuluvat kunnan järjestämisvelvollisuuden piiriin.

Kansalaisen perusoikeuksiin kuuluu oikeus tulla kuulluksi ymmärrettävällä kielellä, joka kuuroilla ja kuulonäkövammaisilla on viittomakieli, kuuroutuneilla ja kuulovammaisilla viitottu puhe tai tukiviittomat ja puhevammaisilla jokin korvaava kommunikaatiomenetelmä tai kommunikaattori. Valtakunnallisen etätulkkaushankkeesta saatavien kokemusten ja suositusten mukaisesti Jämsän seudulla tulee tulevina vuosina ottaa käyttöön etätulkkauslaitteistot julkisissa palvelupisteissä.

Vammaispalvelulain keskeisenä velvoitteena on tukea vammaisen osallistumis- ja liikkumismahdollisuuksia kuljetuspalvelujen järjestämisellä. Oman auton käyttäminen yksilölliseen liikkumiseen tulee olla todellinen vaihtoehto. Tätä vaihtoehtoa edistetään myöntämällä vammaispalvelulain mukainen autonhankinta-avustus.

Henkilökohtainen avustaja on koettu keskeisimmäksi harkinnanvaraiseksi palveluksi. Avustajan avulla edistetään konkreettisesti vammaisen yhdenvertaista mahdollisuutta

yhteiskunnassa toimimisessa. Avustajan avulla myös perheen muiden jäsenten kotisidonnaisuutta voidaan väljentää esim. kun on kyseessä omaishoitaja tai kun kyseessä on jatkuvasti ja säännöllisesti apua tarvitseva henkilö. Henkilökohtaisten avustajien saatavuus ja avustajajärjestelmän kehittäminen on tulevana vuosina haaste. Jämsän kaupunki osallistuu Keski-Suomen vammaispalveluhankkeen ja vammaistyön kehittämissyksikköhankkeen kautta avustajajärjestelmän kehittämistyöhön. Keski-Suomeen pyritään saamaan yhtenäiset soveltamisohjeet.

Ehdotus:

Turvataan se, että henkilökohtaisia avustajia on saatavissa ja avustustuntien määrä on riittävä.

Jämsän seudulla otetaan käyttöön Keski-Suomen yhteiset henkilökohtaisten avustajien myöntämisen, palkkauksen ym. soveltamisohjeet.

Oman auton hankintaa tuetaan vammaispalvelulain perusteella myönnettävällä avustuksella.

Otetaan käyttöön etätulkkauslaitteita valtakunnallisten suositusten mukaisesti.

Tukitoimet

Sopeutumisvalmennuksen kautta on mahdollista etsiä ja oppia erilaisia keinoja elämän hallinnan uudelleen järjestämiseksi. Sopeutumisvalmennukseen kuuluu neuvonta, ohjaus ja valmennus vammaisen henkilön ja hänen lähiyhteisönsä sosiaalisen toimintakyvyn edistämiseksi.

Kuntoutusohjaukseen kuuluu vammaisen henkilön ja hänen lähiyhteisönsä ohjaaminen ja vammaisen henkilön toimintamahdollisuuksien lisäämiseen liittyvistä erityistarpeista tiedottaminen. Jämsän kaupunki ostaa kehitysvammaisten kuntoutusohjauspalveluja yksityiseltä palvelun tuottajalta (T:mi Lea Ruuska).

Vammaisella on mahdollisuus saada avustusta myös muuna kuin lääkinnällisenä kuntoutuksena myönnettäviin välineisiin, koneisiin ja laitteisiin harkinnanvaraisena tukena. Ylimääräisiin vaatekustannuksiin voidaan myöntää tukea, jos vamman tai sairauden vuoksi syntyy tavanomaista suurempia kuluja esim. syystä, että ei voi käyttää valmiina ostettavia vaatteita tai kenkiä.

Sosiaalinen tuki voidaan määritellä tiedoksi, joka saa henkilön tuntemaan, että hänestä välitetään, häntä rakastetaan ja arvostetaan ja että hän saa apua sitä tarvitessaan. Kokemus sosiaalisen tuen saamisesta tulee vuorovaikutuksesta ja toiminnasta erilaisten toimijoiden kanssa. Sosiaalisen tuen muoto, laatu ja oikea-aikaisuus ovat merkittäviä tekijöitä saadun tuen kokemisessa. Sosiaalinen tuki on jaettu Suomessa yleensä aineelliseen, toiminnalliseen, tiedolliseen, emotionaaliseen ja henkiseen tukeen. Tukea voivat antaa esim. oma perhe, lähiyhteisö, viranomaiset, järjestöt ja seurakunta.

Järjestöt tuottavat myös palveluja, joita kaupungit tukevat taloudellisesti. Kehitysvammaisten Tuki ry:n paikallisosasto järjestää kerhotoimintaa ja muuta virkistystä. Näkövammaisten äänilehteä tuetaan. Kuulonhuoltoliiton paikallisyhdistys tarjoaa

kuulopalvelua mm. kuulolaitteen käytön opastusta ja pienimuotoista kuulolaitteen huoltoa. Erilaiset järjestöt järjestävät kerhoiltoja ja luentotilaisuuksia omalta alaltaan samoin retkiä ja matkoja. Järjestöillä on myös erilaisia perhe- ja muita kursseja, jotka edistävät samanlaisessa elämäntilanteessa olevien tutustumista ja yhteydenpitoa. Kuuluminen järjestöihin auttaa tiedon saamisessa. Usein saman kokenut henkilö on paras neuvoja arkielämässä selviytymisessä ja palvelujen hakemisessa.

Ehdotus:

Erilaisten tukipalvelujen olemassaolosta tiedotetaan selkeästi ja riittävästi, myös järjestöjen tarjoamista palveluista.

Kehitetään mahdollisuuksien mukaan vertaisryhmätoimintaa kolmannen sektorin kanssa.

TERVEYDENHUOLTO, KUNTOUTUS JA KUNTOUTUSOHJAUS

Kansanterveyslaki (14§) määrittelee kunnan tehtävät perusterveydenhuollossa. Kansanterveystyöhön liittyvinä tehtävinä kunnan tulee järjestää kunnan asukkaiden sairaanhoito, johon luetaan lääkärin suorittama tutkimus ja hänen antamansa tai valvomansa hoito, lääkinnällinen kuntoutus ja ensiavun antaminen kunnan alueella. Erikoissairaanhoitolaki määrittelee erikoissairaanhoidon tehtävät ja potilaslaki puolestaan potilaan oikeudet hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja siihen liittyvään kohteluun. Potilaslain 3 pykälässä todetaan, että jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla henkilöllä on oikeus ilman syrjintää hänen terveydentilansa edellyttämään terveyden- ja sairaanhoitoon niiden voimavarojen rajoissa, jotka kulloinkin ovat terveydenhuollon käytettävissä. Näiden lakien perusteella vammaisilla on samat oikeudet kuin muillakin kuntalaisilla perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon palveluihin.

Jämsän seudun terveydenhuollon kuntayhtymä tuottaa seutukunnan väestölle perusterveydenhuollon palvelut sekä tuottaa itse ja hankkii erikoissairaanhoidon palveluita. Jämsän seudulla perusterveydenhuolto ja erikoissairaanhoito on yhdistetty ja se on mahdollistanut sen, että seudulla on tarjolla monen erityisosaamisen asiantuntemusta. Perusterveydenhuollossa toteutetaan omalääkärijärjestelmää, joka viimeaikoina ei ole kunnan kaikilla alueilla täysin toteutunut lääkäritilanteen vuoksi.

Jämsän seudun terveydenhuollon kuntayhtymän työterveyshuollon kautta on järjestetty vaikeavammaisten henkilökohtaisten avustajien työterveyshuollon palvelut.

1.1.2007 toimintansa aloittanut Jämsän seudun terveydenhuollon kuntayhtymän perhepalvelukeskuksen erityisneuvola järjestää palvelua kaikenikäisille kehitysvammaisille ja muille erityistä tukea ja ohjausta tarvitseville vammaisille henkilöille ja heidän perheilleen sekä Jämsän seudun työntekijöille. Erityisneuvolassa työskentelee osa-aikaisesti lääkäri, psykologi, fysioterapeutti, puheterapeutti, toimintaterapeutti ja kotikunnan vammaispalvelun työntekijä. Neuvolapalvelut ovat osa lakisääteistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Neuvolakäynti on asiakkaalle maksutonta. Ohjautuminen palveluiden piiriin tapahtuu kotikunnan vammaispalvelun kautta. Kuntoutussuunnitelmapalaverin yhteydessä on mahdollisuus laatia/ käydä läpi samanaikaisesti kuntoutussuunnitelma, palvelusuunnitelma ja erityishuolto-ohjelma.

Varhaiskuntoutuksen palveluprosessia ja työmenetelmiä on aloitettu kehittämään syksyllä 2007, Keski-Suomen ja Pohjanmaan maakuntien verkostoituneen vammaistyön kehittämisyksikkö-hankkeen johdolla. Erityisneuvolan henkilöstöä tulisi tulevaisuudessa täydentää varhaiskuntoutuksen ohjaajalla/ kuntoutusohjaajalla. Varhaiskuntoutuksen ohjauksen ja palveluohjauksen resursseja tulee lisätä ja työmenetelmiä uudistaa, jotta asiakkaan ja perheen avuntarpeisiin voidaan tulevaisuudessa vastata joustavasti ja taloudellisesti yli hallinnollisten organisaatorajojen. Jokaisella asiakkaalla tulisi olla nimetty palveluohjaaja, asiakkaan henkilökohtainen vastuu henkilö, joka tukee asiakasta ja hänen läheisiään oikeiden ja sopivien palveluiden valinnassa.

Vammaispoliittisen ohjelman päivitystä varten pyydettiin Jämsän seudun terveydenhuollon kuntayhtymältä lausunto Jämsän ja Jämsänkosken kaupunkien vammaispoliittisen ohjelman vv. 2003 -2006 vaikutuksista terveydenhuollon kuntayhtymän palveluihin. Lausuntopyyntö, lausunto sekä vammaisneuvoston vastine liitteenä. Näiden perusteella terveydenhuollon ja kuntoutuksen osiota on päivitetty vuosille 2007 – 2008.

Ehdotus:

Terveydenhuollon palveluja /palvelukäytäntöjä sekä toimintasuunnitelmia laadittaessa, otetaan huomioon toimintojen sujuminen vammaisten kannalta. Suunnittelussa tulee huomioida toimitilojen sijainti, palvelujen saavutettavuus sekä selkeät opasteet. Uudisrakennuksia sekä perusparannuksia suunniteltaessa pyydetään vammaisneuvoston kannanotto suunnitelmaan.

Terveydenhuollon henkilöstön tietämystä vammaisuudesta parannetaan: koulutus, konsultointi, internet, yhteistyö vammaisjärjestöjen kanssa.

Vammaisten lasten perheiden tukeminen huomioidaan lasten- ja erityisneuvola työssä. Jo perhevalmennuksessa huomioidaan mahdollinen vammaisuus. Varhaiskuntoutuksen ohjauksen ja palveluohjauksen resursseja tulee lisätä ja työmenetelmiä uudistaa, jotta asiakkaan ja perheen avuntarpeisiin voidaan tulevaisuudessa vastata joustavasti ja taloudellisesti yli hallinnollisten organisaatorajojen.

Tiedotettaessa terveydenhuollon palveluista huomioidaan vammaisten erityistarpeet. Kaikissa tilanteissa huomioidaan henkilökohtaisen neuvonnan merkitys. Mahdollisuuksien mukaan kehitetään sähköistä viestintää, palveluohjausta ja etätulkkauksia.

Laajennetaan erityisneuvolan toimintaa siten, että kaikilla vammaisilla henkilöillä (vammasta riippumatta) olisi mahdollisuus käyttää erityisneuvolan palveluita.

Lisäksi ehdotetaan, että aloitetaan suunnittelutyö terveydenhuollon ja jäsenkuntien vammaispalvelut yhteen organisaatioon kokoavasta vammaispalvelun sekä kuntoutuksen tulosalueesta.

MUUT PALVELUT

PÄIVÄHOITO

Vammaisen lapsen tarvitsemien tukitoimien yhteinen suunnittelu ja arviointi ovat tärkeä osa kasvatuskumppanuutta. Päivähoidossa tukitoimet aloitetaan heti, kun tuen tarve on havaittu. Asiantuntijalausunto ei ole tukitoimien järjestämisen edellytyksenä, mutta se on merkittävä apu yksilöllisen tukitoiminnan suunnittelussa ja järjestämisessä. Tukitoimintojen lähtökohtana on fyysisen, psyykkisen ja kognitiivisen toimintaympäristön luominen lapselle sopivaksi. Tukitoimenpiteenä voi olla henkilökohtainen tai ryhmäavustaja, ryhmäkoon pienentäminen, opetusmenetelmien ja – materiaalien mukauttaminen lapsen tarpeita vastaavaksi, samoin kuin kiertävän erityislastentarhanopettajan palvelut. Lapsen erityisyyttä ei korosteta, vaan hän on ensisijaisesti lapsi ja toimii ryhmän jäsenenä muiden lasten kanssa. Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kun lapsi voi hyvin, hänellä on mahdollisimmat hyvät kasvun, oppimisen ja kehittymisen edellytykset.

Kehitysvammaisten erityishuoltona järjestetään kuntouttavaa päivähoitoa, mikäli kehitysvammaisella lapsella on todettu kuntouttavan päivähoiton tarve (erityisneuvolan suositus-- perustuu voimassa olevaan kuntoutussuunnitelmaan) ja kuntouttava päivähoito on vahvistettu lapsen erityishuolto-ohjelmassa. Kuntouttavaa päivähoitoa järjestetään päiväkodeissa ja se on asiakkaalle maksutonta.

Oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna lapsella on oikeus saada esiopetusta. Lain 25 §:n 2 momentissa tarkoitetun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella on oikeus saada esiopetusta myös oppivelvollisuuden alkamisvuonna. Esiopetus järjestetään pääsääntöisesti päiväkodeissa lastentarhanopettajien toimesta.

11-vuotisen oppivelvollisuuden piirissä oleville lapsille laaditaan päivähoitossa HOJKS (Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma), joka perustuu elämänkaari- ja elinikäisen oppimisen periaatteelle. Kyseessä on suunnitelma, joka ohjaa oppilaan kaikkea koulunkäyntiä ja siirtää tiedon opettajalta toiselle ja seuraa lasta päivähoitosta oppivelvollisuuden päättymisajankohtaan saakka. HOJKS laaditaan moniammatillisessa yhteistyössä, jossa eri tahojen työntekijät yhdessä perheen kanssa hakevat ratkaisuja ja menettelytapoja eri tilanteisiin. Yhteistyön luonne määräytyy lapsen ja perheen tarpeiden pohjalta. Tavoitteena on saumattoman palveluketjun luominen, turvaverkoston aikaansaaminen ja päällekkäisten palvelujen välttäminen.

Esiopetus

Perusopetuslain mukaan kunnalla on velvollisuus tarjota kaikille 6-vuotiaille lapsille maksutonta esiopetusta. Jos lapsi on oikeutettu 11-vuotiseen oppivelvollisuuteen, hänen esiopetuksensa alkaa 5-vuotiaana. Perusopetuslain 25 § 2 momentin mukaan oppivelvollisuus alkaa vuotta tavallista aikaisemmin ja kestää 11 vuotta, jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa.

Jämsässä ja Jämsänkoskella esiopetuksen järjestämisestä vastaa sosiaalitoimi. Esiopetuksessa on muiden lasten lisäksi erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Erityistä tukea

tarvitsee lapsi, jolla on jokin sairaus, vamma tai viivästyminen yhdellä tai useammalla kehityksen osa-alueella. Lapsi voi tarvita erityistä tukea sosiaaliselle tai emotionaaliselle kasvulle. Erityistä tukea tarvitsee lapsi, jolla on pidennetty oppivelvollisuus, jolla on perusopetuksen aloittamista lykätty vuodella tai lapsi, joka otetaan tai siirretään erityisopetukseen esiopetuksen aikana.

Erityistuen tarpeessa oleville lapsille laaditaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS, joka täydentää esiopetussuunnitelmaa ja mahdollista kuntoutussuunnitelmaa. HOJKS laaditaan yhdessä vanhempien, esiopetuksen henkilöstön ja lapsen käyttämien terapia- ja kuntoutuspalveluiden toteuttajien kanssa. HOJKS:n toteuttamista seurataan ja tarkistetaan määräajoin ja se seuraa lapsen mukana perusopetukseen.

Henkilökohtaisia avustajia ja ryhmäavustajia palkataan tai ryhmäkokoa pienennetään erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeiden mukaan.

KOULUTUS

Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006 (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisija 2006:9) mukaan sivistykselliset perusoikeudet ovat osa suomalaista perusoikeusjärjestelmää ja ne koskevat kaikkia Suomessa asuvia ihmisiä. Jokaisella on oikeus perusopetukseen. Julkisen vallan tehtävänä on huolehtia, että perusopetuksen lisäksi on saatavilla monipuolisia koulutuspalveluja riittävästi koko maassa.

Sosiaali- ja koulutuspolitiikassa kiinnitetään erityistä huomiota lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn. Tärkeimpinä keinoina pidetään riittävien resurssien ohjaamista perusopetukseen, keskeyttämisten vähentämistä ja ratkaisujen etsimistä erityisopetuksessa olevien ongelmiin. Tavoitteena on turvata peruskoulun jälkeen koko ikäluokan yhdenvertaiset mahdollisuudet ammatilliseen koulutukseen ensisijassa oppilaitoksissa ja toissijaisesti ammatillisissa erityisoppilaitoksissa sekä tasavertainen mahdollisuus opintoihin ammattikorkeakouluissa tai yliopistoissa.

Vammaispoliittisen ohjelman päivitystä varten pyydettiin Jämsän ja Jämsänkosken sivistyslautakunnilta lausunnot Jämsän ja Jämsänkosken kaupunkien vammaispoliittisen ohjelman vv. 2003 -2006 vaikutuksista sivistystoimien ja Jämsän seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän järjestämiin palveluihin. Lausuntopyyntöt, lausunnot ja vammaisneuvoston vastineet ovat vammaispoliittisen ohjelman liitteinä.

Peruskoulu

Jämsässä ja Jämsänkoskella on liikuntavammaiset lapset on joko integroitu tavallisiin luokkiin tai he ovat kulkeneet Jyväskylässä Huhtarinteen koulussa. Aistivammaiset lapset ovat useimmiten kulkeneet Jyväskylässä tai jokunen on käynyt Mikkelissä kuulovammaisten koulua (Mikaelin koulu). Dysfaattisista lapsista osa on käynyt Haukkarannan koulua Jyväskylässä, osa on omassa lähikoulussa.

Jämsän ja Jämsänkosken mukautetun opetussuunnitelman oppilaat opiskelevat pienryhmissä omissa luokissaan. Harjaantumisopetus on keskitetty Vitikkalan kouluun. Harjaantumisopetusta annetaan EHA1- ja EHA2 –luokissa. Soveltuvien osien oppilaat voivat käydä joissakin aineissa, lähinnä taitoaineissa, normaaliluokkien opetuksessa oman avustajansa kanssa.

Oppilaalle on valittava parhaiten sopiva opetusryhmä sekä varattava riittävät muut resurssit. Jos erityisoppilas on yleisopetuksen ryhmässä, opiskelua ja opettajan työtä tuetaan. Mikäli erityisoppilaan opettaminen yleisopetuksen ryhmässä on oppilaan edun mukaista, opiskelua ja opettajan työtä tulee tukea riittävästi. Käytännössä tätä työtä tukevat hoito-, kuntoutus- ja koulutussuunnitelmat, opetusryhmän pienentäminen, riittävä osa-aikainen erityisopetus ja tukiopetus, työnohjaus sekä opettajien lisäkoulutuksesta huolehtiminen. Mikäli erityisoppilasta opetetaan yleisopetuksen ryhmässä on huolehdittava myös siitä, ettei samassa ryhmässä opiskelevien muiden lasten kasvatusta, opiskelua ja asemaa vaikeudu.

Koulun on oltava kaikille soveltuva, esteetön paikka. Koulun tulee hankkia opiskelussa tarvittavia apuvälineitä erityisoppilaiden käyttöön. Jatkuva useiden apuvälineiden kuljettamista kotoon ja koulun välillä pitäisi pyrkiä välttämään/ vähentämään (vrt. koulukuljetusten turvallisuus, kuljetettavien apuvälineiden tarpeeton kuluminen jne.).

Erityisoppilaiden koulutuksessa olisi otettava huomioon elämäntaitojen opettaminen riittävässä määrin, jotta heillä olisi riittävästi eväitä selvitä peruskoulun jälkeisestä koulutuksesta ja elämästä.

Iltapäivätoiminta

Jämsässä iltapäivätoimintaa toteutetaan nuorisotoimen järjestämänä. Jämsänkoskella iltapäivätoimintaa järjestää sivistystoimi. (kts. MUUT PALVELUT, Työ- ja päivätoiminta)

Ammatillinen koulutus

Seutukunnalla on joitakin vammaisia henkilöitä, jotka ovat opiskelleet tavallisissa oppilaitoksissa, lukiossa, ammattikoulussa ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa. Jotkut heistä ovat tarvinneet opiskelunsa avuksi viittomakielen tulkin taikka henkilökohtaisen avustajan.

Useimmiten vammaisten ammatillinen koulutus tapahtuu kuitenkin tällä hetkellä erityisesti vammaisille tarkoitetuissa oppilaitoksissa. Seutukunnan nuoria on ollut opiskelemaan kehitysvammaisia erityisammattikouluissa. Erityisoppilaitoksissa on mahdollisuus aloittaa valmentavalla linjalla, jonka aikana voi opetella kotoa pois asumista, opiskelutaitoja, sosiaalista selviytymistä ja samalla miettiä eri opiskelulinjojen vaihtoehtoja.

Kuhankosken erityisammattikoululla oli valmentava linja Jämsän toimipisteessä kevääseen 2007 asti. Jämsän toimipiste ei saanut valtionrahoitusta ja siten toiminta lakkautettiin. Jatko-opiskelijat siirtyivät oppilaitoksi Jyväskylän toimipisteeseen.

Ammatilliseen koulutukseen ohjaamiseen olisi kiinnitettävä riittävästi huomiota. Erityisopettajilla on jo nyt paljon tietoa ja kokemusta tästä ohjauksesta, mutta olisi hyvä varmistaa, ettei kukaan jää paitsi tarvitsemaansa opastusta. Kaikki erityisoppilaan asioissa

mukana olevat tahot olisi kutsuttava kokoon, kun tehdään koulutus suunnitelmaa, jotta kaikki opiskeluun vaikuttavat tekijät otettaisiin huomioon ja opiskelija saisi hänelle kuuluvat sosiaaliset tuet ja edut.

Ehdotus:

Oppilaalle valitaan parhaiten sopiva opetusryhmä sekä varataan riittävät muut resurssit. Mikäli erityisoppilaan opettaminen yleisopetuksen ryhmässä on oppilaan edun mukaista, opiskelua ja opettajan työtä tuetaan. Mikäli erityisoppilasta opetetaan yleisopetuksen ryhmässä huolehditaan myös siitä, ettei samassa ryhmässä opiskelevien muiden lasten kasvatusta, opiskelua ja asemaa vaikeudu.

Koulut hankkivat tarvittaessa apuvälineitä erityisoppilaiden käyttöön.

Jo varhaisessa vaiheessa vammaisen oppilaan vanhemmille annetaan tietoa erilaisista mahdollisuuksista, joita heidän lapsellaan on koulutuksessa.

Yli 9- vuotiaiden/ alle 16-vuotiaiden EHA1 ja EHA2 oppilaiden iltapäiväkerhotoiminnasta ei peritä maksuja (kerhomaksu ja välipala) Peruste: laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (734/1992) alle 16- vuotiaan osittainen ylläpito on maksutonta.

TYÖ- JA PÄIVÄTOIMINTA

Vajaakuntoisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta sekä työ- ja päivätoiminta Jämsän seudulla ja sen lainsäädännöllinen perusta

Vuoden 2003 alussa seutukunnalla aloitti toimintansa työvalmennussäätiö Avitus (Jämsä, Jämsänkoski ja Kuhmoinen), jonka toiminnaksi entiset työ- ja toimintakeskukset ja nuorten työpajat siirtyivät. Jämsänkoski irtautui kokonaan Avituksen palveluiden työ- ja päivätoiminnan ostosta vuoden 2006 alusta. Jämsänkosken kaupungissa on oma työ- ja toimintakeskus.

Palvelut jaotellaan seuraavasti

1) Vajaakuntoisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta

Tästä säädetään sosiaalihuoltolain 27 d §:ssä ja tällä tarkoitetaan erityisten työhön sijoittumista edistävien kuntoutus- ja muiden tukitoimien järjestämistä. Toimintaa järjestetään henkilöille, joilla on vammansa tai sairauden vuoksi pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista ja jotka tarvitsevat työvoimahallinnon palveluiden lisäksi tukitoimia työllistyäkseen avoimille työmarkkinoille.

Työhön sijoittumista edistävät kuntoutus- ja muut tukitoimet voivat olla esimerkiksi tuetun työllistymisen kuntoutus- tai valmennustoimia, joiden avulla vammaiset henkilöt voivat työllistyä koko- tai osa-aikaiseen työsuhteeseen tavallisille työpaikoille. Toimenpiteiden tulisi tarvittaessa auttaa siirtymistä työkyvyttömyyseläkkeeltä työelämään.

Yksi osa vammaisten työllistymistä tukevasta toiminnasta voi olla työtä, jota aikaisemmin järjestettiin suojatyön nimellä. Siinä työtä tehdään työ sopimuslain mukaisessa työsuhteessa.

2) Vajaakuntoisten henkilöiden työtoiminta

Tästä säädetään sosiaalihuoltolain 27 e §:ssä ja tällä tarkoitetaan toimintakyvyn ylläpitämistä ja sitä edistävää toimintaa. Työtoimintaa järjestetään työkyvyttömille henkilöille, joilla vammaisuudesta johtuen ei ole edellytyksiä osallistua suojatyöhön. Tähän työtoimintaan osallistuva henkilö saa pääasiallisen toimeentulonsa sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettävistä etuuksista eikä hän ole työsuhteessa toiminnan järjestäjään tai palvelun tuottajaan.

3) Kehitysvammaisten työtoiminta

Tästä säädetään kehitysvammalain 2 §:ssä. Tämä toiminta voi olla työtoimintaa tai viriketoimintaa, jossa tärkein tavoite on toimintakyvyn ylläpitäminen ja sen edistäminen. Osa kehitysvammaisista on työsuhteisessa työssä (SHL 27 d §) ja osa SHL 27 e § mukaisessa työssä.

4) Päivätoiminta

Päivätoiminta pitää sisällään vammaisten henkilöiden kodin ulkopuolella järjestettyä itsenäisessä elämässä selviytymistä tukevaa ja sosiaalista vuorovaikutusta edistävää toimintaa. Päivätoimintaa järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, jolla vamman tai sairauden vuoksi ei ole edellytyksiä osallistua sosiaalihuoltolain (710/1982) 27 e §:ssä tarkoitettuun työtoimintaan ja jonka toimeentulo perustuu pääosin sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin.

1.1.2007 alkaen päivätoimintaa on järjestettävä mahdollisuuksien mukaan siten, että vaikeavammaisen henkilö voi osallistua toimintaan viitenä päivänä viikossa tai tätä harvemmin. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 8 b §).

Uudistunut lainsäädäntö antaa aikaisempaa enemmän mahdollisuuksia vammaisten työllistymistä tukevaan toimintaan. Avituksen tulisi jatkossa kehittää toimintaansa niin, että yksittäisten henkilöiden saaman palvelun lopullisena tavoitteena olisi avoimille työmarkkinoille työllistyminen. Lisäksi toimintaa tulisi kehittää entistä enemmän avotyöpainotteiseksi ja nykyisen ns. tavaratuotannon osittaista korvaamista erilaisilla palvelutuotteilla (esim. ulkotyö ja pyykkipalvelu) tulisi harkita.

Kehitysvammaisten lasten koulujen lomien aikaista päivätoimintaa tulisi tarjota sitä tarvitseville lapsille. Vitikkalan koulun kesäkerhotoiminta tulisi vakiinnuttaa ja sen toimintakautta tulisi pidentää (kesäkuulta heinäkuulle jatkuvaksi). Päivätoimintaa tulee järjestää kaikille sitä tarvitseville ja seudun kehitysvammaisten päivätoiminnan tarjontaa tulee mahdollisuuksien mukaan lisätä.

Ehdotus:

Työvalmennussäätiö Avitus sekä Jämsänkosken työ- ja toimintakeskus lisäävät työtoiminnassaan erityisesti vammaisten avotyöllistymismahdollisuuksia. Palkataan yhteinen seudullinen avotyönohjaaja, joka omalta osaltaan mahdollistaa avotyöpaikkojen löytämisen (myös yksityiseltä sektorilta) sekä vammaisten henkilöiden riittävän ohjauksen työpisteissä.

Selvitään seudullisesti minkälaisia palveluja työ- ja toimintakeskukset voisivat tulevaisuudessa tarjota nykyisten ns. tavaratuotannon rinnalla (esim. ulkotyöt, puhtauspalvelut, pyykkihuolto ym.).

Avitus käynnistää projekteja, jotka tähtäävät vammaisten työllisyystilanteen parantamiseen avoimilla työmarkkinoilla. Projekteissa pitäisi olla paikallinen näkökulma ja se tulisi tehdä seutukunnallisena(kunnat, työhallinto, oppilaitokset ja yritykset).

Vitikkalan koulun EHA-kesäkerhotoiminta vakinaistetaan ja toimintaa järjestetään kesäheinäkuussa kaikille sitä tarvitseville lapsille/ sivistystoimi (Kuljetuskustannuksista vastaa vammaispalvelut). Muiden koulujen lomien aikaisen päivätoiminnan järjestämisestä (syys-, joulukuun, hiihtoloma) vastaa sosiaalitoimi/ vammaispalvelut.

TYÖELÄMÄ

Valtioneuvoston selonteossa vammaispolitiikasta 2006 korostetaan sitä, että yhteiskunnan kannalta on ensiarvoisen tärkeää saada vammaiset henkilöt mukaan työelämäänsä parantamaan työmarkkinoiden toimivuutta sekä työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamista. Yhteiskunnan lähivuosien haasteena on työvoiman riittävyys ja saatavuus. Iso osa vammaisista henkilöistä muodostaa tällä hetkellä työvoimareservin.

Vammaisten ja vajaakuntoisten työllistymiseksi myönnettävän palkkatuen ehtoja on parannettu vuoden 2006 alusta siten, että vajaakuntoinen työntekijä voidaan työllistää yrityksiin myös määräaikaisiin työtehtäviin toistaiseksi voimassa olevien työsuhteiden lisäksi. Lisäksi parannettiin palkkatuen kestoja. (Palkkatukea voidaan myöntää pitkäkestoisesti tai pysyvästi)

Nuoria vammaisia koskee laki kuntoutusrahasta. Lainsäädäntöä valmisteltaessa on lähdetty ajatuksesta, että alle 20-vuotiaalle ei yleensä myönnetä työkyvyttömyyseläkettä. 16-20 –vuotias vajaakuntoinen nuori, jonka työkyky ja ansiomahdollisuudet tai mahdollisuudet valita ammatti ja työ ovat sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet, voi saada nuorten kuntoutusrahaa. Sen turvin hän voi opiskella ja hankkia ammatin ja valmiuksia työelämäänsä. Näin ketään ei automaattisesti ”tuomita” työkyvyttömyyseläkkeelle ennen kuin on etsitty nuorelle sopivaa koulutusta ja työuraa.

Työllisyyspolitiikan yhdeksi keskeiseksi päämääräksi on hyväksytty vammaisten ja vajaakuntoisten henkilöiden yhtäläinen oikeus työhön. Työvoimahallinnolla on päävastuu myös vammaisten ja vajaakuntoisten henkilöiden työllistämisestä.

Työhallinnon määritelmä vajaakuntoisesta työnhakijasta on: ”Henkilö on vajaakuntoinen, jos hänen mahdollisuutensa sopivan työn saamiseen ja säilyttämiseen sekä työssä etenemiseen ovat huomattavasti vähentyneet asianmukaisesti todetun fyysisen tai psyykkisen vamman tai vajavuuden vuoksi.”

Työhön ja työelämäänsä osallistumisen ja palkkatyön avulla vammaiselle henkilölle suodaan oikeus saavuttaa samoja etuja kuin ns. terveillä kuntalaisillakin on. Etuja ovat mm. taloudellinen riippumattomuus, mahdollisuus kehittyä, löytää ystäviä ja sosiaalisia kontakteja sekä omanarvontunteen lisääminen. Perustuslain 18 § sisältää jo sinänsä

vammaisten mahdollisuuden osallistua työtätekevänä ja elinkeinovapaudesta nauttivana kansalaisena tasa-arvoisena muiden rinnalla.

Sosiaalihuollon tehtävänä on täydentää työvoimahallinnon tukitoimia vaikeimmin työllistyvien vammaisten henkilöiden työllistymiseksi. Tällä hetkellä voimassa olevan lainsäädännön keskeinen tavoite on, että sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimet sitoutuvat nykyistä tiiviimmin työvoimahallinnon palvelujen yhteyteen vammaisten henkilöiden työllistymiseksi. Vajaakuntoisten henkilöiden työllistymisen tukeminen on siten työhallinnon ja sosiaalihuollon yhteinen tehtävä. Lisäksi sosiaalihuollon tehtävänä on työtoiminnan järjestäminen henkilöille, joilla ei ole edellytyksiä työllistyä työsuhteiseen työhön.

Ehdotus:

Kunnalliseen työhön/toimeen valittaessa vammaisuus ei saa olla este, jos siitä ei itse työn/toimen hoitamisen kannalta ole merkitystä.

Kunnat pyrkisivät mahdollisuuksien mukaan lisäämään vajaakuntoisten osuutta henkilöstön kokonaismäärästä.

YRITTÄJYYS

Jämsän seudulla muutamilla vammaisilla henkilöillä (esim. näkö- ja liikunta vammaisilla) on kokemusta toimimisesta yksityisenä ammatinharjoittajana/yrittäjänä. Ehkä tärkeimpänä tekijänä, että vammaisen henkilö ryhtyisi yrittäjäksi, on saada hänet itse tiedostamaan oma osaaminen ja halu yrittää.

Vammaisuus ei ole useimmin este asennepuolella esim. ammatinharjoittajana toimimiseen, vaan esim. myyntiedustajana ovat menestyksekkäästikin toimineet erilaisilla vammautuneet henkilöt. (kotimyynti vaatteet, astiastot jne.) Vammaisen henkilö on samalla lähtöviivalla terveen yrittäjän kanssa.

Usein ongelmana on henkilökohtaisen avustajan tarve yrittämiseen liittyvissä eri toiminnoissa ja sen turvaaminen on ensisijaisesti sosiaalitoimien tehtävä, tosin harkinnanvaraisuus rajoittaa liikaa palvelujen saamista tässäkin. Vammaisen henkilö voi olla myös työnantajana yrittäjänä toimiessaan.

Vammaisen henkilön kannattaa selvittää ennen yrittäjäksi ryhtymistään kaikki yrittäjyyteen liittyvät velvoitteet ja sen mukanaan tuomat vaikutukset myös etuuksiin.

Tietoliikenteen kehittyminen ja etätyömahdollisuuksien lisääntyminen luovat uusia mahdollisuuksia vammaisten henkilöiden itsensä työllistämiseksi.

EHDOTUSTEN YHTEENVETO, TOTEUTTAJAT, AIKATAULU JA SEURANTA

Vammaisneuvoston ehdotus	Toteuttaja	Seuranta
Vammaisneuvoston asema		
<i>Vammaisneuvoston toimintamahdollisuuksia parannetaan varaamalla talousarvioihin riittävästi rahaa neuvoston kuluihin, joita aiheuttavat erilaiset neuvottelut ja tiedotustoiminta</i>	Sosiaalilautakunnat	Vammaisneuvosto seuraa vuosittain sosiaalilautakuntien talousarvioita
Vammaisneuvoston ehdotus	Toteuttaja	Seuranta
<i>Liikuntaesteettömään rakentamiseen sitoutuminen</i>		
<p><i>Jämsän ja Jämsänkosken kaupungit sitoutuvat tinkimättä noudattamaan maankäyttö- ja rakennuslakeja ja sen asetuksia sekä niitä koskevia vähintäänkin rakennusmääräysten miniminormien mukaista rakentamista. Näin saavutetaan vammaisille esteettömät kaupungit.</i></p> <p><i>Lain määrittelemä liikuntaesteisyys nähdään laaja-alaisena, johon kuuluu muitakin erityisryhmiä kuin pyörätuolilla liikkuvat. Esim. aistivammaiset, vanhusväestö, rollaattorin tai keppien avulla liikkuvat, lastenvaunuja työntävät henkilöt.</i></p> <p><i>Kaupungit pyytävät vammaisneuvostolta lausunnon kaikissa julkisten rakennusten ja alueiden rakennussuunnitteluasioissa ja edustuksen em. asioita koskevissa suunnittelukokouksissa. Samalla tavalla suoritetaan vammaisneuvoston kuuleminen myös kaavoitusasioissa. Kaikkiin uustuotannon kerrostaloihin rakennetaan hissi.</i></p>	Kaupunkien tekniset lautakunnat	Vammaisneuvosto. Vuosittainen tarkastelu tilanteen kehityksestä.

Vammaisneuvoston ehdotus	Toteuttaja	Seuranta
<i>Kartoitettujen liikuntaesteiden poistaminen</i>		
<p><i>Kaupungit varaavat vuosittain talousarviossa määrärahaa liikuntaesteiden poistamiseen Jämsän ja Jämsänkosken kaupunkien tiloista ja kaduilta. Vanhojen liikuntaesteiden korjaamiseksi tehdään ohjelma, jossa on vuosittain suunnitellut korjauskohteet ja tätä varten varataan määräraha kunnes kaikki kartoitetut esteet tulevat kokonaan korjatuiksi. Ns. normaaliasuntokannassa on riittävä määrä esteettömiä asuntoja eikä niitä tule keskittää tai eristää tietyille alueille.</i></p>	<p>Kaupunkien tekniset palvelukeskukset ja sisäinen palvelukeskus</p>	<p>Kerran vuodessa asiaa tarkastelevat yhdessä tekninen palvelukeskus/sisäinen palvelukeskus ja vammaisneuvosto ja laativat vuosittain toteutettavan korjausohjelman. Kokoonkutsujana Vammaisneuvoston puheenjohtaja</p>
<i>Liikkumisympäristön rakentaminen ja kunnossapito</i>		
<p><i>Kaupungit tekevät mallireittejä pyörätuolilla liikkuville ja liikuntaesteisille soveltuvia lähiliikuntapaikkoja. Mallireiteistä ja lähiliikuntapaikoista tulisi tiedottaa ja merkitä ne myös opasteilla.</i></p>	<p>Tekniset lautakunnat (liikuntatoimen johtajat molemmista kaupungeista, sisäinen palvelukeskus Jämsässä). Tavoitteena saada reitit, opasteet ja lähipaikat kuntoon ohjelmakauden aikana.</p>	<p>Liikuntatoimenjohtajat raportoivat suunnitelmista ja toteutuksesta vammaisneuvostolle</p>

Vammaisneuvoston ehdotus	Toteuttaja	Seuranta
Kulttuuri, virkistys, liikunta		
<i>Jämsän ja Jämsänkosken kaupungit vastaavat seudullisten erityisliikuntapalveluiden tuottamisesta ja tarjonnasta yhteistyössä alueen yrittäjien, yhdistysten ym. yhteistyötahojen kanssa.</i>	Liikuntatoimi/ erityisliikunnan ohjaaja	Raportoi vammaisneuvostolle 1 krt/vuosi Erityisliikuntaa kuntiin seurantatyöryhmä
<i>Vammaisten ihmisten osallistumisen mahdollisuuksia kulttuuri-, liikunta- ja virkistys-palveluihin parannetaan tarjoamalla kohtuuhintaisia ovelta-ovelle kuljetuspalveluja niille vammaisille henkilöille, joille niitä ei ole myönnetty subjektiivisena oikeutena.</i>	Sivistyslautakunta Logistiikkasuunnittelija	Raportointi vammaisneuvostolle 1 krt/vuosi Sivistyslautakunta Logistiikkasuunnittelija
<i>Kaupungit jatkavat kolmannen sektorin tukemista/ avustamista, jotta nämä voisivat tuottaa liikunta, kulttuuri ja virkistystoimintaa. Mm. kehitysvammaisten virkistys- ja liikuntatoiminta sekä aistivammaisten virkistystoiminta.</i>	Eri hallintokunnat	Myönnettyt avustukset: e/vuosi/ järjestö. Tiedot annetaan pyydettyä vammaisneuvostolle - Eri lautakunnat
<i>Vammaisen henkilön avustajalle myönnetään ilmainen sisäänpääsy kaupungin järjestämiin tilaisuuksiin. Samaa käytäntöä suositellaan toteutettavaksi myös yhdistysten ja muiden tapahtumajärjestäjien tilaisuuksissa.</i>	Eri hallintokunnat - ja lähettävät suosituksen eri tapahtumien järjestäjille	Asiakkailta saatava palaute
<i>Kulttuuri-, liikunta- ja virkistyspalveluista sekä tapahtumista tiedotettaessa käytetään eri tiedotuskanavia. Kohderyhmille sopivia tiedotuskanavia kartoitetaan ja parannetaan tiedottamisen tavoitavuutta edelleen. Tiedotukset ovat kaikille ymmärrettävissä</i>	Kaupunkien tiedotusvastaavat ja eri hallintokuntien tiedotuksesta vastaavat viranhaltijat	Tiedottaja Asiakkailta saatava palaute

<i>muodossa ja niistä ilmenee mahdolliset vammaisryhmille tarjottavat erityisjärjestelyt.</i>		
Vammaisneuvoston ehdotus	Toteuttaja	Seuranta
<i>Kulttuuri-, liikunta- ja virkistyspalveluja suunnitellaan ja tarjotaan asiakaslähtöisesti yhteistyössä vammaisneuvoston kanssa. Esteettömyyttä kulttuuripalveluissa pyritään lisäämään tarjoamalla eri vammaisryhmille tarkoitettuja opastuspalveluita. Koulutettujen oppaiden palveluja pyritään saamaan toimimalla yhteistyössä muiden seutukuntien kanssa.</i>	Eri hallintokunnat	Vammaisneuvosto
<i>Kirjaston palvelut ovat kaikkien vammaisryhmien saavutettavissa. Kotilainauksen kehittäminen</i>	Kirjastotoimen johtaja	Asiakkailta saatava palaute/ vammaisneuvosto

Sosiaaliturva ja tukitoimet		
Vammaisneuvoston ehdotus	Toteuttaja	Seuranta
<i>Palvelusuunnitelma ja palveluohjaus</i>		
<i>Palvelusuunnitelma tehdään jokaiselle sitä tarvitsevalle.</i>	Kaupunkien sosiaalipalvelukeskukset (vammaispalvelun johtaja, johtava sosiaalityöntekijä)	Sosiaalitoimet ja vammaisneuvosto. Seuranta kerran ohjelmakauden aikana.
<i>Palvelusuunnitelma tarkistetaan määräajoin ja aina asiakkaan pyynnöstä.</i>		
<i>Palveluohjausta kehitetään ja palveluohjauksen henkilöstöresursseja lisätään.</i>		
<i>Asuminen</i>		
<i>Erilaisin tukitoimin turvataan vammaisten asuminen omassa kodissaan mahdollisimman pitkään.</i>	Sosiaalilautakunnat	Sosiaalitoimet ja vammaisneuvosto. Seuranta kerran ohjelmakauden aikana.
<i>Rakentamisessa kiinnitetään huomiota siihen, että invavarusteltuja asuntoja on käytettävissä tarpeen mukaan.</i>	Tekniset lautakunnat	Vammaisneuvoston ja teknisen toimen seurantalaveri kerran ohjelmakauden aikana.
<i>Huolehditaan siitä, että kunnan yleiset palvelut esim. kotihoito soveltuvat myös vaikeavammaisille henkilöille.</i>	Vammaispalvelun johtajat Kotihoidosta vastaava (Keskustan tiimi perustetaan v. 2008.)	Vammaispalvelun johtaja Kotihoidon vastaava
<i>Vaikeavammaisella henkilöllä olisi halutessaan mahdollisuus saada kotiin tarvitsemansa palvelut kotihoidosta.</i>		
<i>Perustetaan Jämsän kotihoitoon keskustan tiimi, josta kohdennetaan työpanosta myös vaikeavammaisille henkilöille.</i>		
<i>Kaupungit järjestävät tulevaisuudessa riittävän määrän erilaisia asumispalveluita lähipalveluperiaatteella, asiakkaiden yksilölliset tarpeet huomioiden. Myös tilapäisten asumispalvelupaikkojen määrää lisätään Jämsän seudulla.</i>	Sosiaalilautakunnat	Sosiaalilautakunnat Asumispalvelupaikkojen määrä /vuosi, vrk/vuosi (yksiköittäin: Jämsän seutu vrt. Jämsän seudun ulkopuoliset paikat) Tilapäiset asumispalvelupaikat yksiköittäin: asiakasmäärä/vuosi, vrk/vuosi

Vammaisneuvoston ehdotus	Toteuttaja	Seuranta
<i>Itsellisyys</i>		
<p><i>Turvataan se, että henkilökohtaisia avustajia on saatavissa ja avustustuntien määrä on riittävä.</i></p> <p><i>Jämsän seudulla otetaan käyttöön Keski-Suomen yhteiset henkilökohtaisten avustajien myöntämisen, palkkauksen ym. soveltamisohjeet.</i></p> <p><i>Oman auton hankintaa tuetaan vammaispalvelulain perusteella myönnettävällä avustuksella.</i></p> <p><i>Otetaan käyttöön etätulkkauslaitteita valtakunnallisten suositusten mukaisesti.</i></p> <p><i>Oman auton hankintaa tuetaan vammaispalvelulain perusteella myönnettävällä avustuksella.</i></p>	Sosiaalilautakunnat	Vammaispalveluista vastaavat viranhaltijat antavat vammaisneuvostolle selvityksen kerran vuodessa erilaisten harkinnanvaraisten etuuksien myöntämisestä..
<i>Tukitoimet ja vertaistuki</i>		
<p><i>Tiedotetaan selkeästi erilaisten tukipalveluiden olemassaolosta, myös järjestöjen tarjoamista palveluista sekä palvelu- ja kuntoutusohjauksen mahdollisuudesta.</i></p>	Sosiaalityöt ja vammaisjärjestöjen yhteistyöelin.	
<p><i>Kehitetään mahdollisuuksien mukaan vertaisryhmätoimintaa kolmannen sektorin kanssa.</i></p>	Sosiaalityöt	

Terveydenhuolto, kuntoutus ja kuntoutusohjaus		Seurantakysely 2009
Vammaisneuvoston ehdotus	Toteuttaja	Seuranta
<p><i>Terveydenhuollon palveluja /palvelukäytäntöjä sekä toimintasuunnitelmia laadittaessa, otetaan huomioon toimintojen sujuminen vammaisten kannalta.</i></p> <p><i>Suunnittelussa tulee huomioida toimitilojen sijainti, palvelujen saavutettavuus sekä selkeät opasteet.</i></p> <p><i>Uudisrakennuksia sekä perusparannuksia suunniteltaessa pyydetään vammaisneuvoston kannanotto suunnitelmaan.</i></p>	<p>Jämsän seudun Thky:n johto</p>	<p>Esteettömyyskartoituksen päivitysten yhteydessä</p> <p>(Mittari: vammaisneuvostolta pyydettyjen lausuntojen määrä/vuosi)</p>
<p><i>Terveydenhuollon henkilöstön tietämystä vammaisuudesta parannetaan: koulutus, konsultointi, internet, yhteistyö vammaisjärjestöjen kanssa.</i></p>	<p>Jämsän seudun Thky:n johto (vastuhenkilöinä johtava lääkäri, johtava ylihoitaja)</p>	<p>Vammaisuuteen liittyvän koulutuksen osuus (työnantajan järjestämien) koulutuspäivien määrästä</p> <p>(Mittari: vammaisuuteen liittyvät koulutuspäivät/vuosi/työntekijäryhmittäin)</p>
<p><i>Vammaisten lasten perheiden tukeminen huomioidaan lasten- ja erityisneuvola työssä. Jo perhevalmennuksessa huomioidaan mahdollinen vammaisuus.</i></p>	<p>Jämsän seudun Thky:n johto (ylihoitaja, terveydenhoitajat)</p>	<p>Vammaisuuteen liittyvän perhevalmennuksen määrä</p>
<p><i>Varhaiskuntoutuksen ohjauksen ja palveluohjauksen resursseja tulee lisätä ja työmenetelmiä uudistaa, jotta asiakkaan ja perheen avuntarpeisiin voidaan tulevaisuudessa vastata joustavasti ja taloudellisesti yli hallinnollisten organisaatiorajojen.</i></p>	<p>Thky:n johto</p>	<p>Selvitys erityisneuvolan, kuntoutusohjauksen ja palveluohjauksen henkilöresurssien määrästä</p> <p>Varhaiskuntoutuksen prosessien uudistamisesta selvitys kerran ohjelmakauden aikana</p>
<p><i>Tiedotettaessa terveydenhuollon palveluista huomioidaan vammaisten erityistarpeet. Kaikissa tilanteissa huomioidaan henkilökohtaisen neuvonnan merkitys. Mahdollisuuksien mukaan kehitetään</i></p>	<p>Jämsän seudun Thky:n johto</p>	<p>Selvitys käytetyistä tiedotusvälineistä ja –käytännöistä, sekä niiden soveltumisesta eri vammaisryhmille.</p>

<p>sähköistä viestintää, palveluohjausta ja etätulkkausta.</p>		<p>Etätulkkauksen käyttö henkilökohtaisessa neuvonnassa ja opastuksessa.</p>
<p>Vammaisneuvoston ehdotus</p>	<p>Toteuttaja</p>	<p>Seuranta</p>
<p><i>Laajennetaan erityisneuvolan toimintaa siten, että kaikilla vammaisilla henkilöillä (vammasta riippumatta) olisi mahdollisuus käyttää erityisneuvolan palveluita.</i></p> <p><i>Lisäksi ehdotetaan, että aloitetaan suunnittelutyö terveydenhuollon ja jäsenkuntien vammaispalvelut yhteen organisaatioon kokoavasta vammaispalvelun sekä kuntoutuksen tulosalueesta.</i></p>	<p>Jämsän seudun Thky:n johto käy neuvotteluja ehdotuksen mukaisesta tulosaluemallista</p>	<p>Selvitys vammais- ja kuntoutuspalveluiden tulevaisuuden suunnitelmista</p>

Koulutus		Seurantakysely 2009
Vammaisneuvoston ehdotus	Toteuttaja	Seuranta
<p><i>Oppilaalle valitaan parhaiten sopiva opetusryhmä sekä varataan riittävät muut resurssit.</i></p> <p><i>Mikäli erityisoppilaan opettaminen yleisopetuksen ryhmässä on oppilaan edun mukaista, opiskelua ja opettajan työtä tuetaan.</i></p> <p><i>Mikäli erityisoppilasta opetetaan yleisopetuksen ryhmässä huolehditaan myös siitä, ettei samassa ryhmässä opiskelevien muiden lasten kasvatus, opiskelu ja asema vaikeudu.</i></p>	Sivistystoimen johtajat, rehtorit	<p>Erityisoppilaiden ja opetusryhmien määrä</p> <p>Koulunkäyntiavustajien ja muun avustavan henkilöstön määrä suhteessa erityisoppilaiden määrään.</p>
<i>Koulut hankkivat tarvittaessa apuvälineitä erityisoppilaiden käyttöön.</i>	Rehtorit	Sivistyslautakunnat Apuvälineisiin varatut määrärahat/vuosi, selvitys hankituista apuvälineistä
<i>Jo varhaisessa vaiheessa vammaisen oppilaan vanhemmille annetaan tietoa erilaisista mahdollisuuksista, joita heidän lapsellaan on koulutuksessa.</i>	Päivähoito, vammaispalvelut ja opettajat	Vanhempien ja eri yhteistyötahojen osallistuminen lapsen palvelusuunnitelman laadintaan ja vanhempien ohjaukseen
<i>Yli 9- vuotiaiden/ alle 16-vuotiaiden EHA1 ja EHA2 oppilaiden iltapäiväkerhotoiminnasta ei peritä maksuja (kerhomaksu ja välipala) Peruste: laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (734/1992) alle 16- vuotiaan osittainen ylläpito on maksutonta.</i>	Sivistystoimi järjestää iltapäivätoiminnan perusopetuslain mukaisesti. Sosiaalilautakunnat tekevät periaatepäätöksen, jonka mukaan 9-16-vuotiaille Eha-oppilaille iltapäivätoiminta annetaan maksuttomana erityishuoltona	Erityishuoltona järjestetyn iltapäivätoiminnan oppilasmäärä eri kouluissa

<i>Työ- ja päivätoiminta</i>		Seurantakysely 2009
Vammaisneuvoston ehdotus	Toteuttaja	Seuranta
<p><i>Työvalmennussäätiö Avitus sekä Jämsänkosken työ- ja toimintakeskus lisäävät työtoiminnassaan erityisesti vammaisten avotyöllistymismahdollisuuksia.</i></p> <p><i>Palkataan yhteinen seudullinen avotyöohjaaja, joka omalta osaltaan mahdollistaa avotyöpaikkojen löytämisen (myös yksityiseltä sektorilta) sekä vammaisten henkilöiden riittävän ohjauksen työpisteissä.</i></p>	<p>Työvalmennussäätiö Avitus ja kaupungin hallitukset</p>	<p>Avotyöpaikkoihin työllistyneiden määrä (kaupunki, kuntayhtymät, yksityiset ym.)</p> <p>Avotyön ohjauksen määrä (selvitys käytetyistä henkilöstöresursseista)</p>
<p><i>Selvitään seudullisesti minkälaisia palveluja työ- ja toimintakeskukset voisivat tulevaisuudessa tarjota nykyisten ns. tavaratuotannon rinnalla (esim. ulkotyöt, puhtauspalvelut, pyykkihuolto ym.).</i></p>	<p>Työvalmennussäätiö Avituksen sekä Jämsänkosken työ- ja toimintakeskuksen johto</p>	<p>Selvitys toteutuneen työ- ja päivätoiminnan määrästä ja sisällöstä.</p>
<p><i>Avitus käynnistää projekteja, jotka tähtäävät vammaisten työllisyystilanteen parantamiseen avoimilla työmarkkinoilla. Projekteissa pitäisi olla paikallinen näkökulma ja se tulisi tehdä seutukunnallisena (kunnat, työhallinto, oppilaitokset ja yritykset).</i></p>	<p>Työvalmennussäätiö Avitus ja projekteihin osallistuvat kaupunkien edustajat</p>	<p>Selvitys projekteista, jotka tukevat vammaisten työllistymistä avoimille työmarkkinoille</p>
<p><i>Vitikkalan koulun EHA-kesäkerhotoiminta vakinaistetaan ja toimintaa järjestetään kesä-heinäkuussa kaikille sitä tarvitseville lapsille/ sivistystoimi (Kuljetuskustannuksista vastaa vammaispalvelut). Muiden koulujen lomien aikaisen päivätoiminnan järjestämisestä (syys-, jouluku, hiihtoloma) vastaa sosiaalitoimi/ vammaispalvelut.</i></p>	<p>Sivistystoimen johtaja Vammaispalvelun johtaja</p>	<p>Vammaisneuvosto pyytää selvitystä koulujen lomien aikaisen päivätoiminnan järjestämisestä kerran ohjelmakauden aikana.</p>

<i>Työelämä</i>		
<i>Kunnalliseen työhön/toimeen valittaessa vammaisuus ei saa olla este, jos siitä ei itse työn/toimen hoitamisen kannalta ole merkitystä.</i>	Kaupunkinen ja kuntayhtymien rekrytoinnista vastaavat	Tasa-arvosuunnitelmat Henkilöstötilinpäätökset
<i>Kunnat pyrkisivät mahdollisuuksien mukaan lisäämään vajaakuntoisten osuutta henkilöstön kokonaismäärästä.</i>	Kaupunkinen ja kuntayhtymien rekrytoinnista vastaavat	Henkilöstötilinpäätökset

Liitteet:

- **Liikuntaesteettömyys kartoitus**
- **Vammaisneuvoston lausuntopyynnöt**
- **Hallintokuntien lausunnot vammaispoliittisen ohjelman vv.2003-2006 toteutumisesta**
- **Vammaisneuvoston vastineet eri hallintokunnille**